

DIDAKTIKA LIKOVNE VZGOJE

MINIMALNI IN TEMELJNI STANDARDI ZNANJA V PRVEM TRILETJU OSNOVNE ŠOLE

Likovne pojme učenci usvojijo predvsem ob neposrednem likovnem izražanju, tako da jih opišejo. Predstavljajo minimalne in temeljne standarde znanja, saj pri njihovem usvajanju ni poudarek na širjenju, temveč poglobljanju njihove vsebine.

Specialno didaktična priporočila za prvo vzgojno-izobraževalno obdobje

Priporočila za spodbujanje likovnih doživetij učencev ob prvih pomembnejših likovno izraznih izkušnjah. Učitelj mora biti pozoren na stopnjo razvoja učenčevih mentalnih in motoričnih funkcij. Upoštevati mora prednosti individualnega razvoja. Pozoren mora biti na doživljanje in izražanje emocij, učencev socialni razvoj in na nagnjenost k posameznim področjem likovnega izražanja, likovnim materialom in izbiri likovnega motiva. Učitelj likovne naloge oblikuje tako, da omogočajo sponatano likovno izražanje. Do 3. razreda izvaja učitelj likovne naloge iz področja risarstva, slikarstva, kiparstva, oblikovanja prostora in grafike. Učitelj ne vsiljuje shematskih rešitev, za likovno izražanje pa izbira enostavne likovne tehnike. Likovne motive izbira učitelj tako, da temeljijo na učenčevih prestavah iz njihovega doživljajskega sveta. Na smiseln in ustvarjalen način vgrajuje stvaritve umetnikov v posamezne faze učnega procesa kot ponazorilo za nazorno spoznavanje likovnih pojmov, spoznavanje posebnosti likovne tehnike ali motiva. Za poglobljeno spoznavanje umetniških stvaritev pa jih pelje na ogled razstave.

Usvajanje likovnih pojmov

Dejavnost usvajanja likovnih pojmov v prvi triadi temelji na učiteljevi uspešni motivaciji učencev z različnimi metodami, še posebej z metodo širjenja in elaboriranja likovnih senzibilnosti. Učenci spoznavajo in dojemajo likovna dela umetnikov. Učitelj učence navaja na vrednotenje lastnih likovnih del in del njihovih vrstnikov.

Likovno izražanje

Likovno izražanje predstavlja spontano in ustvarjalno interpretacijo doživetij učencev in uporabo osnovnih spoznanj likovnih pojmov. Učitelj posebej spodbuja učence, da samostojno, na svoj način izrazijo misli z individualnim izrazom. Učitelj spodbuja učence, podpira samozavest in samostojnost, da se izrazijo na originalen način.

Privzgajanje doživljajskih naravnosti

Privzgajanje se kaže kot odnos do lastnega dela, dela sošolcev, dela umetnikov, kot spoštljiv odnos do naravnega, kulturnega in socialnega okolja ter čustvenega odnosa do narave. Pri izvajanju likovnih nalog pa kot učenčeva izvornost in samostojnost.

Medpredmetne povezave

Pri načrtovanju likovnih nalog za učence išče učitelj smiselne korelacije z drugimi predmetnimi področji. Pri tem pa mora ohraniti celovitost in čistost predmeta likovna vzgoja – likovne naloge se izvajajo po likovnih načelih in zakonitostih. Izhodišča za izvedbo korelacije učitelj poišče v likovnem področju, likovni tehniki, likovnem motivu ali likovnem pojmu.

Časovni okvir

V prvem triletju je za predmet likovna vzgoja namenjenih 210 ur. To je dve uri tedensko v vsakem razredu. Učitelj mora v okviru 70 ur v posameznem razredu izvesti celotne vsebine predvidenih likovnih področij. V prvem razredu učitelj nameni risanju, slikanju, kiparstvu in prostorskemu oblikovanju enako število ur, grafiki pa le nekaj ur (4), da se učenci seznanijo z najosnovnejšimi pojmi tiskarstva in se preizkusijo v odtiskovanju. V drugem in tretjem razredu pa nameni grafiki nekoliko več ur (6-8) zaradi izvedb zahtevnejših tehnik, ostalim področjem zopet nameni enako število ur.

Vrednotenje učenčevih izdelkov in zapis dosežkov

Likovno vrednotenje predstavlja določanje vednosti opravljenega učenčevega dela v učni uri glede na njegovo prizadevnost pri uresničevanju cilje, pri usvajanju likovnih pojmov, pri likovnem izražanju, ter privzgajanju doživljajskih naravnosti. Učitelj mora vrednotiti učenčevo dejavnost v celotnem učnem procesu. Vrednotenje obsega dosežke na afektivnem, psihomotoričnem in kognitivnem področju. Po vsaki končani likovni nalogi učitelj z učenci ob razstavljenih, dokončanih in nedokončanih likovnih izdelkih vrednoti z učenci dosežene cilje po izoblikovanih kriterijih, ki izhajajo iz likovne naloge. Napredek posameznega učenca učitelj sproti beleži.

MINIMALNI IN TEMELJNI STANDARDI ZNANJA V DRUGEM TRILETJU OSNOVNE ŠOLE

Likovne pojme učenci usvojijo na način, da jih opišejo in uporabijo v svojih likovnih delih pri neposrednem likovnem izražanju.

Specialno didaktična priporočila za drugo vzgojno-izobraževalno obdobje

Priporočila za spodbujanje likovne dejavnosti učencev v obdobju prehoda iz spontanega v zavestno delo. Pri učencih v starosti od 9 do 11 let prihaja do združevanja kognitivnega in vizualnega razvoja, učenci prehajajo v čas vizualnega realizma. Pričnejo se izražati na osnovi kriterijev, ki so jih pridobili iz vizualne izkušnje. spontanost se umika razumu, učenci želijo prikazati realne podobe. Učence je treba spodbuditi k iskanju novih izraznih načinov. Izhodišče za to je razumsko doživetje ob natančnejšem opazovanju predmetov in pojavov v naravi in okolju. To učitelj doseže s prikazom na nazornih učnih sredstvih. Dovršenost likovnega izražanja je v drugem vzgojno-izobraževalnem obdobju povezana tudi z razvitejšimi motoričnimi zmožnostmi. Pri vseh likovnih področjih mora učitelj negovati individualni način izražanja učencev. Likovna naloga izhaja iz likovnega problema, izhodišče za likovno izrazno delo je problem, tehnika in

motiv pa sta podrejena teoretičnemu likovnemu problemu, sta le sredstvo za likovno izražanje. Uporabljati mora sodobne oblike in metode dela. Primerni sta metoda širjenja in elaboriranja likovnih senzibilnosti, ter metoda estetske komunikacije.

Usvajanje likovnih pojmov

Usvajanje se začne z uspešno motivacijo učencev z različnimi metodami. Učencem spodbudi izvirnost in lastno iskanje rešitev. Bolj kritično in razumno dojetje likovnih elementov in zakonitosti oblikovalnih načel omogočajo učitelju, da učence ob sproščanju čustvenih in razumskih zmogljivosti navaja na vrednotenje lastnih likovnih del in del njihovih vrstnikov.

Likovno izražanje

Predstavlja spontano in ustvarjalno interpretacijo doživetij učencev in bolj zavestno uporabo spontanega likovnega jezika. Učitelj spodbuja učence k samostojnemu, samosvojemu načinu izražanja misli z individualnim izrazom.

Privzganje doživljajskih naravnosti

Privzganje se pri učencih na zunaj kaže kot odnos do lastnega dela, dela sošolcev, dela umetnikov, kot spoštljiv odnos do naravnega, kulturnega in socialnega okolja ter čustvenega odnosa do narave. Pri izvajanju likovnih nalog se kaže kot učenčeva samoiniciativnost, samostojnost, sproščenost in originalen način izražanja.

Medpredmetne povezave

Učitelj išče smiselne korelacije z drugimi predmetnimi področji. Pri tem je pomembno, da se likovne naloge izvajajo po likovnih načelih in zakonitostih, da so zasnovane likovno in ohranjajo celovitost in čistost predmeta likovna vzgoja. Izhodišča za izvedbo korelacije učitelj poišče v likovnem področju, likovni tehniki, likovnem motivu ali likovnem problemu.

Časovni okvir

V drugem vzgojno-izobraževalnem obdobju je za predmet likovna vzgoja namenjenih 175 ur. To sta dve uri tedensko v četrtem in petem razredu in ena ura tedensko v šestem razredu. Učitelj mora v okviru 70 ur v četrtem in petem razredu in v okviru 35 ur v šestem razredu izvesti celotne vsebine predvidenih likovnih področij.

Vrednotenje učenčevih izdelkov in zapis dosežkov

Likovno vrednotenje predstavlja določanje vrednosti opravljenega učenčevega dela v učni uri, glede na učenčevo prizadevnost za uresničevanje ciljev pri usvajanju likovnih pojmov, likovnem izražanju ter privzganju doživljajskih naravnosti. Tak način vrednotenja učenčevega dosežka (njegovo delo in napredek) obsega dosežke na afektivnem, psihomotoričnem in kognitivnem področju. Po vsaki končani nalogi učitelj z učenci ob razstavljenih, dokončanih in nedokončanih likovnih izdelkih vrednoti z učenci dosežene cilje po izoblikovanih kriterijih, ki izhajajo iz likovne naloge. Napredek učenca učitelj sproti beleži

opisno in številčno, kar je tudi izhodišče za oblikovanje končne opisne ali številčne ocene.

OBLIKE IN METODE DELA PRI LIKOVNI VZGOJI

Splošne metode dela pri likovni vzgoji

Učne metode so znanstveno in izkustveno preverjeni načini učinkovite komunikacije med učiteljem in učenci v procesu prenašanja in usvajanja znanja. Učne metode lahko v didaktičnem pogledu opredelimo kot poti do ciljev poučevanja, ki so primerne za učence, hkrati pa v sklopu ostalih didaktičnih komponent in ustrezne interakcije dajejo določeni situaciji pouka optimalen učinek. Likovna vzgoja se ukvarja z vidnim svetom, vizualnim in likovnim, zato pri izbiri metod poudarjamo tiste, ki temeljijo na prikazovanju.

Verbalne metode dela

- Metoda razgovora: uporabljamo jo v frontalnih uvodnih in zaključnih delih ur likovne vzgoje. Med praktičnim delom uporabimo individualni razgovor. Sugestivna vprašanja, ki izhajajo iz metode razgovora, so ogrodje komunikacije v procesu likovne vzgoje, odvisna pa so od učenčevega poznavanja vsebine in od njihove sposobnosti verbalnega izražanja.
- Metoda razlage: v procesu likovne vzgoje se uporablja redkeje. Učitelj jo uporabi predvsem na začetku didaktične enote, v glavnem v vlogi motivacije, ko je učencem potrebno razložiti likovni problem in likovno nalogo, ter ob demonstriranju. Pri vrednotenju se kaže uporabnost te metode predvsem pri predstavitvi kretirijev za vrednotenje.
- Metoda dela z besedilom: pri likovni vzgoji pride delo z besedilom v poštev pri ilustriranju literarnega besedila, lahko pa tudi preberemo kakšno izjavo o likovnem delu, zapisano misel umetnika, napis ob prikazovani umetnini ipd.
- Metoda risanja in metoda pisanja: uporabnost metode risanja se kaže pri nazornejši predstavitvi likovno-teoretskih in drugih likovnih značilnosti, ki so vsebina likovne vzgoje. Metoda pisanja se v procesu LVZ uporablja, kadar gre za izdelavo tabelne slike in predstavitev kriterijev vrednotenja, zapis v zvezke.

Vizualne metode dela

- Metoda prikazovanja: je napomembnejša metoda pri LVZ. Učencem pri urah prikazujemo predmete in pojave vidnega sveta na neposreden način. Opazovanje razvija otrokove predstave o svetu, zato se moramo truditi, da otrokom nudimo čim bolj verne podobe. Pri LVZ posredujemo otrokom le najboljše, v realnem svetu so to neposredni vtisi in dobri tehnični posnetki, v svetu umetnosti pa likovna dela z nesporno umetniško kakovostjo. Likovna načela kakovosti, nazornosti in neposredne bližine se v največji meri nanašajo na metodo prikazovanja. Prikazovanje se uporablja v uvodnem delu ure, ter med samim praktičnim delom.

- Metode dela z avdiovizualnimi sredstvi: pri LVZ uporabljamo grafoskop, direkt projektor, diaprojektor, televizor z videorekorderjem, računalnik. Internet omogoča učencem, da ob tradicionalni likovni umetnosti spoznavajo tudi najsodobnejše likovne pristope, likovna dela, katerih osnovno sredstvo je računalnik in dela, ki so razstavljeni in dostopna samo v virtualnih galerijah interneta.

Praktično manipulativne metode dela

- Metoda demonstracije: najbolj uporabljena metoda v procesu likovne vzgoje. Gre za prikazovanje tistega, kar je mogoče doživeti s čutili. Najpogosteje se ta metoda uporablja za demonstracijo postopkov dela, uporabo orodij za likovno izražanje in likovne tehnike, ter prikazovanje estetskih in neestetskih predmetov, ter likovnih del otrok in odraslih umetnikov. Osnovni vir spoznanja je opazovanje in načelo nazornosti. Demonstriramo natančno, sistematično in nazorno, ter poskrbimo, da lahko demonstriranju sledi ves razred. Demonstriramo le načine dela, nikoli pa ne načina likovnega izražanja.
- Metoda praktičnega likovnega izražanja: praktičen del je najpomembnejši del vsake ure LVZ. Pri tem mora biti poseganje odraslih v delo otrok zelo previdno, nežno in premišljeno. Otrokom pri njihovem delu pomagamo, kadar jim zmanjka motivacije, kadar se pojavijo tehnični, oblikovni ali praktično organizacijski problemi, nikoli pa ne posegamo v njihove ustvarjalne postopke. Otrok naj ima pri LVZ možnost zavrniti praktično delo, s čimer mu ohranjamo občutek svobode in neprisiljenosti likovnega izražanja.
- Metoda eksperimentiranja: uporablja se pri novem uvajanju likovnih tehnik, novih materialov in postopkov, pri eksperimentalnem mešanju barv, pri obrezovanju itd. Pomembno je, da ima vsak otrok na voljo dovolj časa, da samostojno eksperimentira, da odkriva značilnosti in različne možnosti likovnih tehnik, materialov in likovno-izraznih načinov.

Specifične metode dela pri likovni vzgoji

Specifične metode izhajajo iz osnovnih karakteristik estetskega fenomena v didaktičnih procesih. Ločimo štiri osnovne karakteristike, ki predstavljajo osnovo za definiranje specifičnih učnih metod pri LVZ, te karakteristike so: specifičnost estetske komunikacije, specifičnost ustvarjalnih procesov, kompleksnost likovnih pojavnosti, funkcij, procesov, individualne, subjektivne značilnosti likovnih fenomenov.

Metode, ki izhajajo iz specifičnosti estetske komunikacije

Metoda estetske komunikacije – metoda estetskega kultiviranja in metoda širjenja in elaboriranja likovne senzibilnosti. Bistvo obeh metod je, da prenos emocionalno-estetskega sporočila usmerja učitelj tako, da kultivira zavest učencev (učenci so med seboj strpni), učitelj upošteva, da vsi učenci ne doživljajo in presojujejo enako in učence z upoštevanjem drugačnosti dodatno motivira. Učenci na svojih delih izrazijo različnost estetskih dražljajev in različnost estetskih sodb. Z metodama si učenci širijo občutljivost za posamezne likovne

komponente. Učitelj uporablja metodi tako, da izhaja od lažjega k težjemu, od splošnega k posebnemu.

Metode, ki izhajajo iz kompleksnosti likovnih pojavnosti, funkcij in procesov

Metoda kompleksnosti in prepletanja, ter metoda izmeničnih vplivov. Poudarjajo slojevitost likovne ustvarjalnosti. Ustvarjalna uporaba teh metod spodbuja pri učencih slojevitost likovne ustvarjalnosti (motiv, tehnika, likovni jezih, osebnost posameznika). Učenci se likovno izražajo spodbujeni z enim od naštetih elementov slojevitosti, druge vključujejo v svoje likovno izražanje, učitelj pa med likovno vzgojnim delom preliva pozornost učencev iz enega v drug sloj in opravi isti postopek pri vrednotenju.

Metode, ki izhajajo iz individualnih, subjektivnih značilnosti likovnih fenomenov

Metoda osveščanja lastne senzibilnosti in metoda avtonomnih likovnih postopkov. Upoštevatata individualnost učencev pri likovno-ustvarjalnem delu in v recepciji umetniških del. Skupne značilnosti so, da pripomoreta k uvajanju učencev v lastno osveščanje subjektivnosti in senzibilnosti, s čimer učenci v likovnem delu počasi preidejo iz spontanosti na samosvoj, subjektiven in vse bolj zavesten proces. Z metodo osveščanja lastne likovne senzibilnosti spodbujamo učence, da v ustvarjalnem likovnem delu prehajajo od spontanega k zavestnemu, subjektivnemu likovnemu delovanju. Z uporabo metode avtonomnih likovnih postopkov pa se pri učencih razvijajo individualne likovno-oblikovalske in likovno-izrazne strategije.

Metode, ki izhajajo iz specifičnosti ustvarjalnih procesov

Metoda transponiranja in alternativ, ter metoda posrednih stimulansov. Temeljita na postopku transponiranja, pri katerem se sprožita izvornost in lastno iskanje rešitev. Omogočata, da se učenci spopadejo z neznanim in novim, saj daje učitelj posredna navodila, pri reševanju likovnega problema in pri izvedbi likovne tehnike. Metodi pripomoreta k uspešnosti likovno-ustvarjalnega dela, saj spodbujata učence k iskanju alternativ pri reševanju likovne naloge.

Metode, ki izhajajo iz specifičnosti likovnih tehnik

Metoda direktnega učenja likovne tehnike, ter metoda samostojnega dojetanja in usvajanja likovne tehnike s pomočjo lastne izkušnje. Spodbujata učence k iskanju variacij v poznanih likovnih tehnikah. Individualne značilnosti posameznih likovnih tehnik in pridobljene lastne izkušnje glede uporabe likovne tehnike primerjajo učenci med seboj in prepoznavajo podrobnosti in različnosti med njimi.

Oblike dela pri likovni vzgoji

Učne oblike pri likovni vzgoji so socialne oblike, v katerih lahko prevladuje individualna oblika, oziroma individualizirano delo z učenci, kjer je vsakemu učencu omogočeno, da samostojno, z lastno aktivnostjo sodeluje v tem procesu.

- Frontalna oblika: likovno delo se izvaja z vsem razredom, kar je običajno v uvodnem in zaključnem delu ure. Učitelj spodbuja problemski pristop k

likovni nalogi, aktivira učence tako, da le-ti sami, s pomočjo sošolcev ali učitelja spoznajo možne likovne rešitve.

- Individualna oblika: se uporablja najpogosteje, učenci se izražajo na svoboden način, saj se jim ni potrebno prilagajati. Učitelj je v vlogi svetovalca in učencem nudi individualizirano pomoč, glede na njihove želje in sposobnosti. Navaja jih na samostojnost in jim krepi samozavest.
- Delo v dvojicah: otroke navaja na sodelovanje, na širšo organiziranje delovnih in likovno-izraznih postopkov. Uporablja se pri praktičnem likovnem delu, kot oblika dialoga med dve otrokoma, tudi v uvodnih motivacijskih igrah in pri zaposlitvah v okviru področja likovnega vrednotenja. Tako delo je primerno, kadar gre za zahtevno likovno tehniko, zapleten postopek dela, motiviko, likovno igro.
- Skupinsko delo: nastaja skupinsko likovno delo, ki ga ustvarja več otrok. Otroci sodelujejo in se dogovarjajo, svoj likovni prispevek v skupinskem delu pa prilagajajo ostalim. Slabo skupinsko delo je tisto, ki ga na koncu lahko razrežemo na toliko individualnih izdelkov, kolikor učencev je sodelovalo v skupini.
- Skupno delo: vsak otrok prispeva svoj delež, ki se podreja skupno zadanim ciljem, obenem pa je prispevek vsakega posameznika njegova individualna rešitev likovne naloge in je v skupnem delu v celoti razpoznaven.

NAČELA LIKOVNE VZGOJE

Načela, ki izhajajo iz obče didaktike, se v procesu likovne vzgoje uporabljajo na specifičen način in predstavljajo temelj likovno-pedagoškega dela v šoli. Učitelj se načel zaveda in jih upošteva v vseh segmentih likovne vzgoje.

- Načelo ustvarjalnosti: temeljno in najpomembnejše načelo. Razvoj ustvarjalnega, mislečega in raznosmerno razmišljujočega posameznika. Ustvarjalnost je osnovno gibalno izraznih dejavnosti. Uporaba načela ima poseben pomen pri razvijanju likovno oblikovnih in likovno izraznih sposobnosti učencev.
- Načelo svobodnega likovnega izražanja: je pogoj za ustvarjalnost in ga upoštevamo pri svobodnem izbiranju likovnih postopkov in rešitev. Otrokom prepušča svobodno izbiro poti do rešitve likovne naloge.
- Načelo interesa in aktivnosti: otrok bo aktiven in bo lahko ustvarjal dobra likovna dela samo, kadar bo za delo notranje motiviran. Načelo se nanaša na izbiranje motivov in likovno izražanje, na načrtovanje ur likovne vzgoje na podlagi otrokom zanimivih postopkov in motivacij.
- Načelo kakovosti in vzgojne usmerjenosti: nanaša se na likovna umetniška dela in reprodukcije, ter na didaktične aplikacije. Biti morajo kakovostne. Za razvoj otrokovega občutka za lepo je potreben konstanten stik z dobrimi likovnimi deli. Sposobnost vrednotenja in ločevanja dobrih in slabih likovnih del, je možna samo preko razvitega občutka za umetniške kakovosti.
- Načelo individualizacije in prilagojenosti razvojni stopnji: upoštevamo razvojno stopnjo otrok in njene značilnosti, ter posebnosti vsakega posameznika. Temu prilagajamo različne načine pedagoškega delovanja, pristope k posamezniku med praktičnim likovnim delom, merila za analiziranje, vrednotenje in ocenjevanje likovnega dela otrok. Individualnih razlik med otroki se zavedamo in jih spodbujamo.

- Načelo nazornosti: nanaša se na večino segmentov likovne vzgoje. Nazorne in jasne aplikacije, predstavitve likovnih fenomenov, barvnih kontrastov, različnih vrst črt. Nazorna navodila za delo, nazorno demonstriranje likovnih postopkov, uporaba likovne tehnike. Jasni in nazorno predstavljeni kriteriji za vrednotenje otroških likovnih del.
- Načelo življenjske in psihične bližine: pri izbiri tem in motivov izhajamo iz neposrednega otrokovega okolja in zanimanj, obenem pa skrbimo, da lahko otroci do vsebin vzpostavijo čustven odnos.
- Načelo postopnosti in sistematičnosti: pri likovni vzgoji upoštevamo zakonitosti otrokovega razvoja in razvojna zaporedja na kognitivnem, afektivnem in psihomotoričnem področju ter upoštevamo razvojne stopnje otrokovega likovnega izražanja. Otroke vodimo od bližnjega k daljnemu, od znanega k neznanemu, od enostavnega k zapletenemu.
- Načelo eksemplarnosti: upoštevamo tako, da v procesu likovne vzgoje izpostavimo tiste vsebine, ki omogočajo kvaliteto realizacije ciljev in nalog likovne vzgoje. Učitelj izbira tiste teme in motive, ki omogočajo najbolj kvalitetno rešitev likovne naloge.

ARTIKULACIJA UČNE URE

- Etape ustvarjalnosti so: faza učenja (prepoznavamo problem in zbiramo podatke za njegovo razrežitev), faza igre (nastopi improvizacija), faza ustvarjanja (sledi odkritju rešitve), faza dela (realizacija), faza vrednotenja. Ko načrtujemo likovno vzgojno delo, nam te etape predstavljajo osnovo planiranja likovno-ustvarjalnega dela.
- Glede na načrtovano likovno nalogo, načrtujemo zgradbo ure didaktično-metodično (učne metode, oblike, učna sredstva, mediji), organizacijsko (sestavine, čas posameznih stopenj), tehnično (materiali, orodja).
- Etape, ki jih načrtujemo za izvedbo likovne naloge si sledijo tako, da prva etapa (učenje) predstavlja elemente motivacije, posredovanje novih likovnih in drugih pojmov ter opredelitev likovnega problema. Pogovor o tehničnih postopkih, motivu itd. sproži drugo etapo (igra), ki predvideva popolnoma svobodno, sproščeno, intuitivno in inventivno iskanje v smislu igre, kjer naj bi se pojavilo mnogo idej in možnih rešitev. V tretji etapi (ustvarjanje) pride do ustvarjalne rešitve, ki ji sledi ustvarjalna uporaba (delo) pridobljenih spoznanj in doživetij likovnega problema. Ta kreativna faza lahko traja tudi več ur, vse dokler so učenci ustvarjalni in imajo dovolj moči za ustvarjalno delo in realizacijo likovnih rešitev. V zadnji fazi (vrednotenje) sledi strnitev spoznanj v smislu verifikacije rezultatov, torej analiza uspešnosti rešitve likovne naloge (likovni problem, likovna tehnika, izvirnost, itd.) in razgovor o delu in izkušnjah.

Izhodišča za načrtovanje pouka likovne vzgoje - učno vzgojne strategije

Glede na problemsko in ciljno naravnost pouka v procesu likovne vzgoje ima učitelj več možnosti za ustvarjalno izvedbo likovne naloge.

- Učitelj lahko pouk likovne vzgoje prične tudi s predstavitvijo zanimive likovne tehnike. Ob tem najprej izbere primeren motiv, ki mu doda še ustrezen likovni problem. Le-ta je izbran tako, da dopolnjuje likovni motiv in postopke pri realizaciji izbrane likovne tehnike. Takšno načrtovanje poudarja psihomotorični vidik, kognitivni in afektivni pa sta bolj v funkciji uspešnega razvijanja motoričnih spretnosti.
- Učitelj pa lahko učencem najprej predstavi izbran motiv. Z ustrezno izbranimi metodami dela učencem približa še likovni problem, skupaj pa izberejo najprimernejšo tehniko za realizacijo tako postavljene likovne naloge. Pri takem načrtovanju je poudarjen afektivni vidik, kognitivni in psihomotorični pa sta v funkciji poglobljanja in likovnega izražanja doživetega.
- Učitelj lahko pouk prične z razlago likovnega problema. Temu poišče primeren motiv in likovno tehniko. Ko je izhodišče za načrtovanje pouka likovne vzgoje likovni problem, je poudarjen kognitivni vidik pouka, afektivni in psihomotorični pa sta v funkciji spoznavanja.

Pomembno je, da učenec določi lastne dejavnosti in dejavnosti učencev. Za posamezne dele učne ure, učitelj natančno načrtuje vzgojno-izobraževalno strategijo in učne korake, ter dejavnosti.

Etape učnega procesa:

- uvodni del: uvodna motivacija (glede na izbrano vzgojno-učno strategijo), uvodni razgovor o likovni nalogi - problem, tehnika, motiv (vključevanje ostalih elementov likovne naloge), napoved smotra (predstavimo likovno nalogo), napotki za delo in konkretizacija likovne naloge (kratka, jedrnata predstavitev likovne naloge),
- osrednji del: praktično delo učencev (individualizirano delo, vodenje, usmerjanje),
- zaključni del: likovno vrednotenje (priprava razredne razstave likovnih del), zaključek
- Delo učitelja v uvodnem delu: učitelj motivira in predstavi namere učne ure, usmerja učence k aktivnemu opazovanju, razmišljanju in doživljanju. Pojasni uporabo likovnega pojma in nakaže možne rešitve likovnega problema.
- Delo učitelja v osrednjem delu: učitelj svoje delo individualizira in individualno spodbuja učence.
- Delo učitelja v zaključnem delu: poteka v frontalni obliki, ob nazorno postavljenih kriterijih, spodbuja učence k samoocenjevanju, samokritičnosti in objektivnosti pri analizi lastnih del, ter v primerjavi z deli sošolcev.

Značilnost didaktičnih enot

- Glede na vsebino didaktične enote razlikujemo praktično in teoretično delo.
- Glede na variacije pri obvladovanju likovnega problema ločimo uro urjenja (likovni problem lahko spoznamo z njegovo študijo, kar je enako učenju,

nato ga spoznavamo z vajo), uro spontanega izražanja (če so učenci dovolj motivirani in če je likovni problem dobro predstavljen se najceloviteje obvlada z ustvarjalnim delom) in uro sprejemanja umetniških del (likovni problem lahko analiziramo tudi v okviru teoretičnega dela, kot čisto teoretično uro ali kot uro opazovanja umetniških del).

- Glede na različne procese, ki vplivajo na naravo posamezne ure razlikujemo naslednje značilnosti učnih ur: uro učenja (poudarek na spoznavanju in zbiranju podatkov o likovnem problemu in kritičnem vrednotenju dosedanjih spoznanj o problemu), uro igre (učenec se sprosti, improvizira in poskuša spontano povezati predhodna spoznanja. Učenec išče rešitev, a je še ne najde), uro ustvarjanja (kjer pride do originalne rešitve likovnega problema), uro dela (učenec ustvarjalno idejo realizira - priprava grafične matrice, kiparjenje itd) in uro vrednotenja (poudarek je na vrednotenju rezultatov določene didaktične enote oz. učnega sklopa).

V določenem didaktičnem sklopu, ki traja več tednov (3-4 tedne) navadno, glede na glavne značilnosti razlikujemo eno uro učenja, eno uro igre, tri do štiri ure ustvarjanja in na koncu še eno uro vrednotenja. Značilnosti učnih ur lahko določimo tudi glede na učno obliko (individualni, skupinski in frontalni pouk).

Načini motiviranja učencev

Poznamo zunanjo in notranjo motivacijo. Pomembnejša je notranja motivacija, iskreni interes posameznika, za likovno izražanje. Notranjo motivacijo dosegamo z: primerno izbranimi motivi, ustrezno zastavljeno likovno nalogo, časovno primerno zastavljenimi urami, dinamično zastavljenim prepletanjem likovnih področij, zavedanjem, da je likovno delo ustvarjalno, individualno, raziskovalno, razgibanim načrtovanjem ur likovne vzgoje

Vrste motivacij

- Storilnostna motivacija: je človeška lastnost, kjer človek pričakuje, da bo uspešen in uživa v obvladovanju težkih dejavnosti, kjer se učinek meri. Pri LVZ ambiciozni učenci dajejo vse od sebe, ne da bi pričakovali pohvalo. Ženejo se za dosežki in ni nujno, da so prepričani v uspeh. Značilna je za nadarjene učence, ki so praviloma skromni.
- Motivacija kot zavest o cilju likovnega izražanja: zavest o cilju je prisotna predvsem na konkretnih takojšnjih ciljih (izdelki otrok), manj vabljivi so vmesni cilji, še manj pa učence motivirajo oddaljeni cilji. Na predmetni stopnji učenci postopoma prepoznavajo tudi bolj oddaljene cilje.
- Motivacija kot nivo aspiracije: če želi učenec uspeti pri LVZ je odvisno od prejšnjih uspehov na tem področju. Učenec tekmuje sam s sabo in ne z drugimi. Samostojno izbira različne motive in tehnike za iste likovne naloge.
- Radovednost, interes kot motivacija: kaže se ob odkrivanju nove tehnike, mešanju barv ipd. Želja po lepem, urejenem je v tesni povezavi z željo po ustvarjanju. LVZ je prijetno opravilo, ki ni povezano z neprijetnimi posledicami.
- Likovni motiv kot motivacija: motiv v naravi učence prevzame, želijo ga naslikati. V umetninah dobijo vzpodbude za lastno ustvarjanje. Motivi, ki posebno prevzamejo učence so iz njegove neposrednje okolice.

- Materiali, orodja in tehnika kot motivacija: otroci si zaželi, da bi s kvalitetnim materialom nekaj narisali, naslikali...Še tako nemotiviranega otroka lahko motiviramo, če mu ponudimo zanimive materiale.

Pogoji motivacije

Likovno delo mora izhajati iz otrokovih potreb, ter upoštevati njegove sposobnosti, interese in zmožnosti. Problem mora biti prilagojen otrokovim sposobnostim. Otroci se morajo zavedati smotra in cilja svoje dejavnosti. Ne smejo biti obremenjeni z dejavniki zunanje motivacije (pričakovanja odraslih). Motivacija je odvisna od kvalitetno zastavljenega in izpeljanega uvodnega dela. Na motivacijo vplivajo sproščeno vzdušje med delom, dobra materialna priprava, dovolj časa za delo, odprta naravnost likovnega dela.

Učiteljeva učna priprava

Priprava vsebuje različna področja, ki so pomembna pri načrtovanju učne ure in sicer:

- Pedagoško (didaktično-metodično) področje, ker učitelj določi didaktično strukturiranje učne snovi po obsegu in globini, artikulacijo ure, lastne aktivnosti in aktivnosti učencev v procesu likovne vzgoje in izbira metode ter oblike učnega dela. Za razporejanje snovi mora učitelj poznati predhodno situacijo in cilje posamezne didaktične enote.
- Vsebinsko (strokovno) področje obsega likovno-teoretični problem, ki je izhodišče za likovno ustvarjalno delo. Učitelj predvideva pridobivanje novih likovnih pojmov, reagiranje učencev in doživljanje likovnosti.
- Materialno (organizacijsko tehnično) področje predvideva primerno izbiro medijev (učnih pripomočkov) in materialov ter orodij za uspešno izvajanje praktičnega dela.
- Psihofizično področje predvideva prilagajanje načrtovanih ciljev sposobnostim otrok in učiteljevo ustvarjalno delo in obvladovanje učnih strategij.

MEDIJI

Mediji so vključeni v proces posredovanja, če omogočajo razlago, predstavitev in vizualizacijo težje razumljivih, abstraktnih pojmov. Pri LVZ je predmet že viden. Ustvarjalnost bo lažje aktivirana, če med umetniških delom in opazovalcem ne bo nobeno tehnično sredstvo, ki otežuje neposredno čustveno sprejemanje umetnine. Medije pri LVZ uporabljamo ciljno, le kot metodični pripomoček. Pri poplavi najrazličnejših medijev in multimedije obstaja nevarnost, da le ti izgubijo vlogo metodičnega pripomočka in postanejo vsebina pouka likovne vzgoje. Medije pri LVZ delimo na produktivne (materiali za likovno oblikovanje - risalni blok, tempera barve, voščenke, oglje, svinčnik, glina...) in receptivne (reprodukcije likovnih del - s področja risanja, slikanja, grafike, kiparstva in arhitekture). Pri LVZ poznamo predvsem neosebne, torej tehnične medije, med temi predvsem vizualne, avdio-vizualne in sklope več medijev, multimedijo. V smislu izobraževanja in pouka kot komunikacijskega procesa lahko medije klasificiramo

na medije kot nosilce informacij in medije kot prenašalce informacij. Receptivni tehnični mediji pri LVZ: tiskane reprodukcije, episkop, grafoskop, diapozitivi, video, zgoščanke, internet (materialnost, haptičnost, prosojnost, format, gibljiva slika, širina in detajl, tridimenzionalnost, animirane sekvence, zvok, tekst, interaktivnost, original). Uporaba sodobnih medijev in multimedije, ki je danes dostopna vsakemu učitelju ter učencu, predstavlja nove možnosti za popestritev likovno-ustvarjalnega vzgojnega ter izobraževalnega dela. Multimedija naj ne bo sama sebi namen, temveč le kvaliteten posrednik med originalom in učencem. Zavedati se moramo, da še tako dobra kopija ne more nadomestiti izvirnika.

CILJNA NARAVNANOST POUKA LIKOVNE VZGOJE

- Ko učitelj izbere in oblikuje likovno nalogo, mora za uspešno izvedbo le te optimalno izbrati, oblikovati in načrtovati cilje. Za konkretnejše učinke pouka učitelj načrtuje cilje, za bolj daljnosežne učinke pa smotre (vrednote). Za doseg postavljenega cilja pri likovni vzgoji so likovne naloge tiste, ki določajo učencem kaj morajo delati, da jih bodo dosegli. Pri načrtovanju realizacije ciljev predvidi učitelj različne poti, ki bodo privedle do skladnega razvoja vseh treh vidikov učenčeve osebnosti (kognitivnega, afektivnega, psihomotoričnega). Jasno postavljeni cilji, razvrščeni po pedagoško-psihološkem spoznavnoteoretskem in praktičnem sistemu, omogočajo pravilno izbiro metod in oblik dela ter medijev za realizacijo izbrane likovne naloge. Čeprav so vzgojno-izobraževalni cilji za določeno razvojno stopnjo učencev oblikovani enotno, mora učitelj pri realizaciji letih upoštevati individualne posebnosti učencev.
- Vzgojno-izobraževalni cilji pri likovni vzgoji so namenjeni učenecem. Določajo kaj morajo učenci delati, da bodo dosegli postavljeni cilj in napovedujejo, kaj namerava učitelj narediti. Z oblikovanjem ciljev učitelj načrtuje kakšne dosežke oziroma kakšne spremembe vedenja in znanja pri učencih pričakuje s svojim poučevanjem in vzgajanjem ter z učenčevim lastnim učenjem in prizadevanjem pri pouku likovne vzgoje. Pri likovni vzgoji načrtuje učitelj vzgojno-izobraževalne cilje in vzgojno-izobraževalni proces tako, da učenci likovne in druge pojme razumejo, doživijo in jih likovno izrazijo. Izobraževalni in vzgojni cilji so oblikovani enotno in veljajo za vse učence v razredu enako, učitelj pa mora pri realizaciji ciljev upoštevati individualni razvoj otroka.

Vzgojni cilji predstavljajo osebni razvoj učencev, njihove moralne in estetske norme v sprejemanju in preoblikovanju okolja ter narave. Ti cilji naj bi pripomogli k razvoju vzgojene osebnosti. Delijo se na:

- Estetski cilji: spodbujajo interes in potrebo ter razvijajo zmožnost estetskega doživljanja in dožemanja lepote v naravi in umetnosti,

- Socialno-moralni cilji: razvijajo odnos učencev do soljudi in okolja.
- Emocionalni cilji: razvijajo pozitivna čustva, doživljanje, dejavnost, veselja, sproščenost.
- Razvojni (funkcionalni) cilji: funkcionalni cilji povedo, kako učenci usvajajo znanje, kako izostrujejo misli in razvijajo spretnosti. Doseganje funkcionalnih ciljev pri likovni vzgoji omogoča problemsko zasnovana likovna naloga. (Isti cilj kot pri izobraževalnih ciljih).

Izobraževalni cilji dopolnjujejo vzgojne cilje in omogočajo učenčev vsestranski razvoj pri likovni vzgoji. Nanašajo se na družebni vidik, na znanstveno in umetniško izobraževanje. ti cilji naj bi pripomogli pri pridobivanju znanja in pri razvoju likovnih sposobnosti učencev. Delijo se na:

- Informativni cilji: določajo vsebino likovnih problemov.
- Formativni cilji: določajo strategijo reševanja likovne naloge pri likovnem izražanju.
- Končni cilji: obsegajo načrtovanje spremenjenega znanja (napredka) učencev, za katerega so pogoj učitelj in učenci.
- Procesni cilji: obsegajo vse, kar počnejo učitelj in učenci v učnem procesu.
- Razvojni (funkcionalni) cilji: funkcionalni cilji povedo, kako učenci usvajajo znanje, kako izostrujejo misli in razvijajo spretnosti. Doseganje funkcionalnih ciljev pri likovni vzgoji omogoča problemsko zasnovana likovna naloga. (Isti cilj kot pri vzgojnih ciljih).

Taksonomija vzgojno-izobraževalnih ciljev pri likovni vzgoji

V naši likovno-pedagoški praksi so za posamezna področja otrokovega razvoja v uporabi naslednje podstopnje taksonomij:

- Taksonomija za kognitivni razvoj (Bloom): znanje, razumevanje in uporabljivost, razčlenjanje in vcelotenje (analiza in sinteza), vrednotenje (evalvacija).
- Taksonomija za psihomotorični razvoj (Simpsonova): posnemanje, ročna spretnost in natančnost, razčlenjanje in vcelotenje (analiza in sinteza), usvajanje
- Taksonomija za afektivni razvoj (Krathwhol): dovzetost, odzivnost in ponotranjanje vrednot, razvrščanje vrednot, doživetost (doživljajska občutljivost)

Taksonomija je v pomoč, da bolje razumemo zvezo med učnimi izkustvi, ki jih dajejo različni učni in vzgojni postopki, in doseženimi spremembami, ki jih povzročijo pri učencih.

PROBLEMSKA NARAVNANOST LIKOVNE VZGOJE

Problemska naravnost pouka predstavlja fleksibilen, ustvarjalen in dinamičen proces. Problemska situacija na kateri temelji učenje, izzove pri učenih miselne procese, ki jih preko spoznavanja in doživljanja pripeljejo do znanja in izvirnih likovnih rešitev. Problemsko zasnovan pouk spodbuja notranjo motivacijo in zavzetost učencev pri spoznavanju in reševanju likovnega problema, ob tem pa se razvijajo tudi učenčeve intelektualne zmožnosti. Pouk temelji na dvosmerni komunikaciji, je ustvarjalen in razvija produktivno problemsko mišljenje. Pouk se v procesu LVZ izvaja problemsko, ko je izhodišče za likovno ustvarjalno delo

likovno-teoretični problem, le ta pa je del likovne naloge, ki izhaja iz vsebine učnega načrta. Pri problemski naravnosti pouka morajo biti vse artikulacijske stopnje ure zasnovane in izpeljane problemsko. Problemska naravnost pouka sproža pri učencih proces mišljenja, spoznavanja, doživljanja in likovnega izražanja.

Subjektivni dejavniki učenja pri problemskem pouku

Učenje pri problemskem pouku likovne vzgoje obsega: usvajanje likovnih pojmov, privzgajanje doživljajskih naravnosti, samostojnost, čustvena razgibanost, doživetost, usvajanje vrednot in nazorov (učenčeva osebnost).

Problemski pouk naj omogoča razvijanje zmožnosti za: ohranitev izkušnje (retencija), prepoznavanje naučenega (rekognicija), uporaba naučenega (reprodukcija, reaplikacija).

- Pri problemskem pouku mora učitelj upoštevati učne stile učencev: zaznavni stil (vidni, slušni, kinestetični), spoznavni stil (racionalni, empirični, intuitivni), stil po mišljenju (konvergentni, divergentni, sintetični, analitični), stil po delovanju (aktivistični, pragmatični, analitični, teoretični).
- Na uspešnost učenca vpliva tudi: raven obvladovanja likovnega jezika, zmožnost motivacije, likovna nadarjenost, prizadevnost, zainteresiranost za likovno izražanje in besedno opisovanje likovnih pojmov, osebnost, starostna stopnja in spol.

Objektivni dejavniki učenja pri problemskem pouku

Pri načrtovanju problemskega pouka likovne vzgoje upošteva učitelj naslednje pogoje: Primernost učilnice (velikost, svetloba, oprema), število učencev v razredu (skupine), določene vloge učencev, učitelja in likovnega programa, profil učitelja (osebnostne lastnosti in strokovna usposobljenost), materialne razmere (delež učencev in šole), koncept likovne vzgoje v celostno razvijanje učenca (afektivna, psihomotorična in kognitivna osebnostna dimenzija), priprava in uporaba primernih medijev, uporaba različnih metod in oblik dela (obče in specifične metode).